

КРИТИКА ТА БІБЛІОГРАФІЯ

HANS-IOACHIM TORKE AND JOHN-HAUL HIMKA, EDS.

German-Ukrainian Relations in Historical Perspective (Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1994).— VIII+239 p.

НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ

В ІСТОРИЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ.

За ред. Ханса-Йоахіма Торке та Джона-Пола Хімки

(Edmonton: Видавництво Канадського інституту українських студій, 1994).— VIII+239 с.

Цей збірник статей є четвертим у серії видань Канадського інституту українських студій, присвяченій історії взаємин українців з іншими національностями (попередні томи були присвячені, відповідно, полякам, євреям та росіянам). Як і попередні збірники, він також є, по суті, наслідком міжнародної наукової конференції з цього питання, що відбулася в жовтні 1986 р. в Гарміш-Партенкірхені (Німеччина). Це зумовило два важливі недоліки видання, про які краще сказати одразу. Оскільки на конференції не було, очевидно, доповідачів по періоду до XIX ст. після тисячоліття українсько-німецьких зв'язків залишилося невисвітленим у збірнику. З іншого боку, якби конференція проводилась не за 8 років до видання книги, тобто у 1986 р., а хоча б у році 1992-му, набагато більше уваги було б присвячено різнобічним стосункам незалежної України з об'єднаною Німеччиною. Але якщо останній недолік частково виправляють постскриптуми, зроблені деякими авторами у 1993 р., німецько-українські зв'язки до кінця XVIII ст. лишаються «білою плямою». На жаль, навіть у невиправдано короткій передмові не згадано хоча б конспективно про державні, династичні, церковні, торговельні та культурні зв'язки часів Київської Русі, про українських студентів у німецьких університетах та вплив Реформації тощо. Це в гірший бік відрізняє рецензований збірник від попередніх томів, присвячених стосункам українців з іншими народами-сусідами.

Однак поряд з цими вадами книжка має чимало достоїнств. Німецько-українські взаємини у новий час тематично представлені досить широко. Культурні зв'язки першої половини XIX ст. є темою статей Едгара Хьоша «Епізод з німецько-українських наукових контактів: Дітріх Крістоф фон Роммель» та Джона-Пола Хімки «Німецька культура та національне пробудження в Західній Україні перед революцією 1948 р.». Обидві статті зосереджуються навколо діяльності окремого інтелігента: Хьош аналізує спогади про Україну професора Харківського університету фон Роммеля, а Хімка розглядає постать перекладача та мовознавця о. Йосифа Левицького. Історія німецьких поселенців на Україні висвітлюється у статтях Дітлефа Брандеса «Німецькі колоністи в Південній Україні до скасування статусу колоній» та Андреаса Каппелера «Українці та німці у Південній Україні, 1970-ті рр.— 1914».

Але основною темою рецензованого збірника є німецько-українські відносини під час двох світових воєн. Ярослав Пеленський у своїй статті вперше використовує повний текст спогадів гетьмана Павла Скоропадського для аналізу його стосунків з німецькою владою. Пітер Боровський аналізує українську політику Німеччини 1918—1919 рр. за німецькими джерелами. Тему першої і другої світових воєн пов'язує у цій книзі стаття Ігоря Каменецького про німецькі колонізаційні плани щодо України. Праця Ральфа Бартолейта «Новий аграрний лад в Україні, 1941—1942: джерела та міркування» має характер типової статті «постановки проблеми», хоча автор посилається на кілька існуючих моно-

графій з цієї теми, виданих трьома мовами. Докладна (проте без нових архівних даних) стаття Вольфдідера Біля присвячена участі українців у військових формуваннях «третього рейху». Особливу увагу в ній приділено історії створення дивізії СС «Галичина». Пітер Дж. Потічний розглядає стосунки УПА та німецької адміністрації, спираючись головню на документи, опубліковані в «Літописі УПА». Взаємини ОУН з німцями є темою короткої, але змістовної статті Тараса Гунчака. Треба відзначити, що жодна зі статей збірника про німецько-українські стосунки під час другої світової війни не містить нових бачень або підходів; усі вони є більшою або меншою мірою узагальненням уже відомого. Це цілком природно, якщо зважити на те, що на час проведення конференції у 1986 р. її учасники ще не мали доступу до радянських архівів. Водночас треба привітати починання Пітера Дж. Потічного, котрий, доопрацьовуючи свою статтю у 1993 р., подав у примітках довгий опис справ українських архівів, що стосуються теми статті.

Окрім «воєнного» лейтмотиву збірника, стаття Богана Кравченка висвітлює відносини Радянської України та Німеччини у 1929—1939 рр., а Ярослав Білінський розповідає про стосунки Радянської України з двома німецькими державами у повоєнний період, а також про відносини з Англією та Францією. Я. Білінський додав до первісного тексту своєї статті чималий «Постскрипtum» про взаємини незалежної України з об'єднаною Німеччиною.

Окреме місце у збірнику займає оригінальна аналітична стаття Джона А. Армстронга. «Україна: колонія чи партнер?», що розглядає проблему на широкому історичному тлі.

Збірник добре відредагований і чудово виданий (обкладинка Моріса Левеска, дизайн Ярса Балана). На жаль, відсутній список авторів із зазначенням місця їх праці. Такий список, було вміщено у попередні збірники цієї серії, і він був досить корисним для читачів.

Рецензований збірник має значну цінність для науковців як спроба різнобічного погляду на сучасні німецько-українські відносини. Не вичерпуючи теми повністю, він практично підсумовує досягнення в цьому питанні західної історіографії кінця 80-х років, перед відкриттям радянських архівів та початком широких контактів з вітчизняними вченими.

С. О. СКЕЛЬЧИК (Київ)